טיפוח קהילה ונוף בשכונות מוחלשות

מאי - יוני 2020

סוגי הפרויקטים המערבים את הקהילה :

1. תכניות אב שכונתיות

תכניות ארוכות טווח המעלות את המודעות של התושבים והרשות המקומית למצב הפיסי של השכונה/המקום וההשפעות על המצב החברתי

2. גינות קהילתיות

עבודות הקמה, גינון ובניה המבוססות על מפגשים קבועים עם התושבים ועל עבודת אדמה מסורתית לחיבור בין הפרט לקהילה ובין הקילה למקום

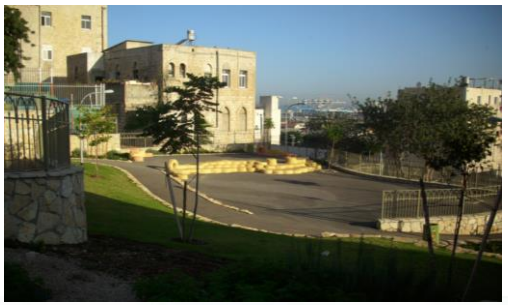

3. גינות / פארק שכונתיות

שטחים ציבוריים לפיתוח שילוב של עבודת תכנון ועבודות אמנותיות ובניה בתחום הפארק. חיבור הקהילה למקום ויצירת מרחבים למפגש קהילתי

הערך, התהליך והשותפים

.1
תכניות אב שכונתיות

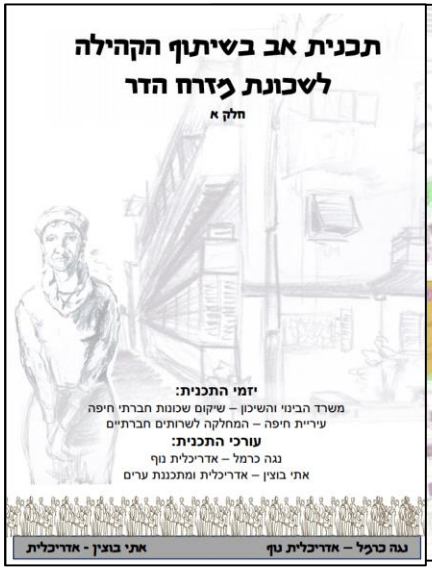

*מזרח הדר בשיתוף עם אדר' אתי בוצין

*נווה פז בשיתוף בראון שלומי אדריכלות ובינוי ערים

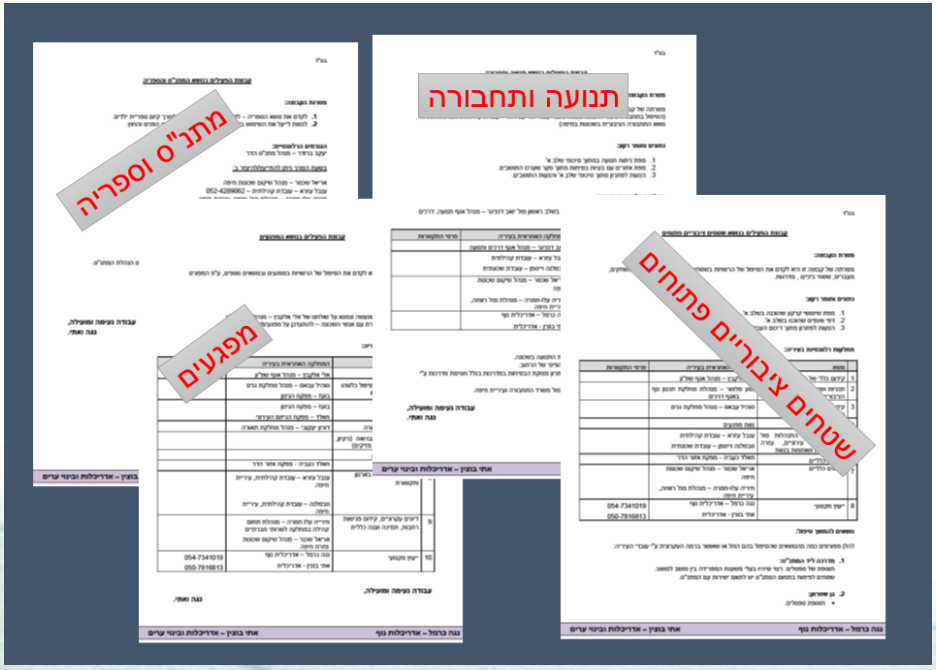

ערך ותועלת

טיפוח העיר ע"י התושבים בשיתוף ובתמיכת מחלקות העיריה:

- חיזוק וחיבור הפרט והקהילה
- חינוך סביבתי
- חיבור לשכונה / למקום המגורים
- מודעות לטיפוח סביבתי
- איכפתיות
- הפחתת וונדאליזם
- דוגמה אישית של שיתופי פעולה בין מחלקות העיריה השונות.

שותפים

תושבי השכונות / המקום – צעירים, מבוגרים, נוער, עולים חדשים, ותושבים מתרבויות שונות, עובדים בשיתוף פעולה עם מחלקות העיריה, כמו הנדסה ובינוי, מחלקות השירות השונות, תשתיות ונוף, מחזור, איכות הסביבה והתברואה, נציגי המחלקות חינוך וקהילה תרבות ואמנות, שירותים חברתיים, חינוך קהילתי ופיקוח עירוני.
שיתוף הפעולה נעשה גם עם משרד השיכון והמשטרה.

תהליך תכנון וביצוע בשיתוף ציבור

העבודה משלבת את תושבי/משתמשי המקום בתהליך התכנון והביצוע מהשלבים הראשונים ביותר ועד לסיום הפרויקט.

שלבי התהליך לדוגמה:

- גיבוש קבוצה
- לימוד השטח והבעיות
- גיבוש רעיונות (פרוגרמה)
- יצירת תכנית
- גיוס משאבים אנושיים ובלכליים
- ביצוע משולב –אנשי מקצוע והתושבים

דוגמאות לשיתוף הציבור והקהילה בתהליכים המשכיים – עיריית חיפה

תהליך תכנוני מתמשך בשכונת נווה פז בחיפה :

תכנית אב ← פרויקט שיקום שכונות ← פרויקט חצרות משותפות בשילוב ובשיתוף הקהילה

צוות התכנון המורחב של תכנית האב כלל את נגה כרמל - אדריכלית נוף, נילי בר און, עידית שלומי - אדריכלות ובינוי ערים.
חירייה עלו חמרה, חמודי סעיד, קרין ריבנוביץ', לילך מלקו, דפנה דמוזה, ריטה כץ - המחלקה לשירותים חברתיים, עיריית חיפה.
אריאל שבטר - משרד הבינוי והשיכון – שיקום שכונות

דוגמה לתוכנית המציגה את התושבים הפעילים בשכונה ומיקום מגוריהם כדי לרתום אותם ואת הדיירים שבאזורם לתהליך

שלב 1 : תכנית האב

התחלנו עם מפגשים עם תושבי השכונות הכוללים סיור ופגישות, כדי לשמוע אותם, להבין את הצרכים ואת המצב בשטח, רצון לחבר אותם לתהליך והשפה התכנונית לצורך יצירת סביבה עם אכפתיות ומודעות סביבתית, כולל הסבר השלבים והטמעת תכנית אב בשטח בסופו של התהליך.

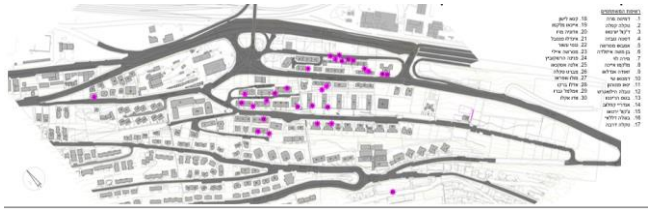

סקר
סקר מצב קיים בשכונה
העלאת בעיות, צרכים, חלומות

תיכנון
גיבוש רעיונות והצעות לפתרון הבעיות
דירוג ההצעות לפי סדר חשיבות
אומדן תקציבי להצעות הנבחרות

חשיפה
הצגת התכניות לתושבים, לגורמי התכנון בלשכת מהנדס העיר ואגפים שונים בעירייה, ולשיקום שכונות לצורך קידום עבודות שונות בשכונה.

ביצוע
מציאת מימון ותמיכה (מחלקת שפ"ע לפרויקטים מידיים, המהנדס העיר, אגף שפע, אגף דרכים ונוף, שיקום שכונות וארגוני התנדבות שונים)
ביצוע ע"י קבלן בהתאם לפרויקט ולתקציב (שיפוץ מבנים, שיפוץ קו ניקוז, הסדרת תאורה , ניקיון, נטיעות וכ"ו, ועבודות בשילוב תושבים

יחד עם התושבים, סקרנו את המצב הקיים והתשתיות.

לימוד השטח

מבט כללי על השכונה, מפת מפגעים, מפת תנועה ותחבורה - דירוג כבישים, חתכים עקרוניים, מפת גבהים, מפת מרחקים, מפת שטחים פתוחים - שצ"פים ושפ"פים, מפת מבני ציבור וסיווגם, מפת מבני ציבור ודרוגם, מפת מבני מגורים ודרוגם, מפת מוקדים עבריינים, סימון נקודות מיוחדות לטיפול.

תוצרים

מסקנות, המלצות ותכנית רעיונית - מפת תכנון עקרוני לשטחים הפתוחים, לרחובות ולמערך תנועת הולכי הרגל, לחלוקת מבני הציבור, לשיפור הקיים ולפיתוח דברים חדשים.

דוגמה למפת ייעודי קרקע,
ניתוחים שונים וסקרי מצב קיים
כחלק מתכנית אב שכונתית

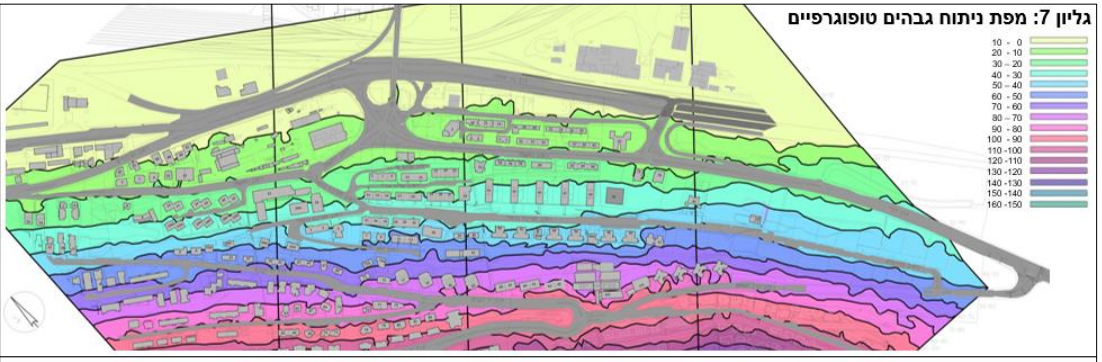

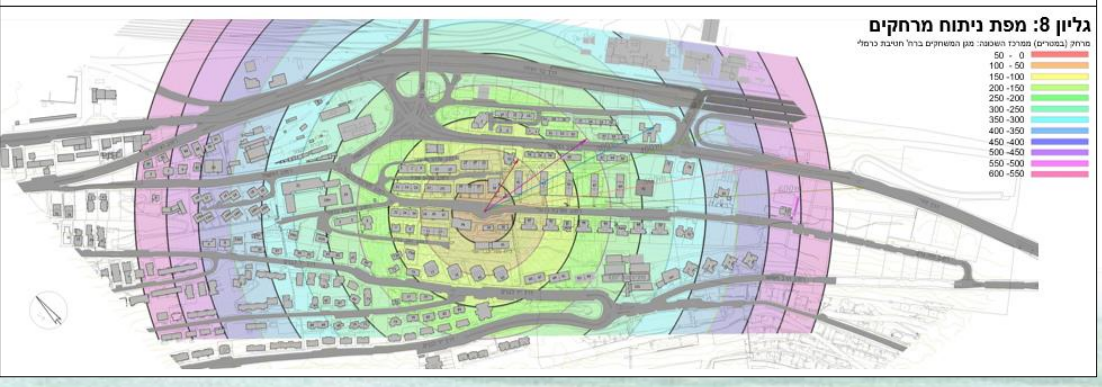

קידום מסקנות התהליך עם התושבים וקביעת סדרי עדיפויות

הפרויקט	השפעה על הבטחון אישי	השפעה על איכות החיים	השפעה על חיזוק הקהילה	השפעה על משיכת אוכלוסיה חזקה	השפעה על שינוי תדמית	קדימות לביצוע
גנים ציבוריים, שבילים, מדרגות						
ג'יזום ניקיון והגברת תאורה	3	2	1	1	1	3
טיפול ראשוני באזור "טבע עירוני" – הרמת נוף, ניקיון.	3	1	1	1	1	3
גן במפגש שרעבי שבזי ומדרגות גבריאלי	1	3	2	2	2	3
גן המפל	1	3	2	2	2	3
גן הגשר	3	3	2	3	2	2
ג'יזום ניקיון והגברת תאורה	3	2	1	1	1	3
גן הקישון (מעל בי"ס יבנה)	3	2	1	1	1	2
שביל הולכי רגל ומסלול כושר (דרך גן התמנון) ויצירת שטח לפעילויות "טבע עירוני" (חוגים וכד')	3	2	2	2	2	2

נושא	טווח ביצוע	גורמים לפניה לביצוע
תוספת קומה לבית מגנצה (לפעילויות נוער)	בינוני	מתנ"ס נווה יוסף, מחלקת בינוי(???)
יצירת מנהלת משותפת של כל המוסדות הפעילים בשכונה	מיידי	המחלקה לשרותים חברתיים.
עידוד יזמויות מקומיות להקמת חנויות, בית קפה (קהילתי?) ועסקים קטנים		מהנדס העיר (לאיתור שטחים, רישיונות)

בחרנו נושאים לקידום מול הגורמים השונים, ומיפינו את הגורמים האפשריים לקבלת עזרה. קבענו סדרי עדיפויות.

לדוגמה – הצעות לפתרון ותכנון במבני הציבור והמסחר בשכונה, טווח הבצוע ומי הגורם האחראי.

התושבים הפכו פעילים בשכונה ונהיו מעורבים בהחלטות תכנוניות שונות תוך כדי תקשורת עם מחלקת הנדסה ושאר גורמים עירוניים, כחלק מלקיחת אחריות על סביבת המגורים שלהם.

שלב 2 : פרויקט ההמשך לתכנית האב - "שיקום שכונות" ו"חצרות משותפות"

1. פגישה עם תושבים תוך כדי שיפוץ המבנה, לקראת השלב הבא של שלב חצרות משותפות.

2. חזית אחד מהבניינים המשותפים בשכונת נווה פז אחרי שיפוץ.

3. חזית המבנה של בית משותף תוך כדי שיפוץ

בחירת הנושאים לעבודה

עם סיום תכנית האב, התקדמנו לעבודה בשטח.

בשכונת נווה פז שופצו כמה בתי דירות כחלק מפרויקט שיקום שכונות, ולאחר מכן, המשכנו את העבודה עם התושבים, דרך פרויקט "חצרות משותפות"- שם הוחלט לגבש עם תושבי כל בנין משותף, וועד בית ולהחליט יחד עם התושבים, כיצד לפתח את השטחים המשותפים של כל בניין.

נעשו מספר פגישות אחרי שיפוץ המבנים כדי להחליט מה רוצים שיהיה בשטח המשותף – כניסות, גינה, צמחיה ועוד.

שלב 3 : טיפוח חצר וחזית המבנה של בית משותף תוך כדי שיפוץ

חוויה חיובית של החלטות ושל עשיה משותפת חשובות לחיבור התושבים למקום וליצירת קהילה מחוזקת.

לסיכום: השלבים בתכנון תהליכי לטווח ארוך בנווה פז כדוגמה

תכנית האב בשיתוף עם תושבים ← קידום טיפול במקומות נקודתיים ← אקטיביזם ציבורי בנושאים הקשורים לשכונה ← שיקום שכונות ← טיפול בחצרות בתים משותפים

תהליך התכנון הארוך אפקטיבי ותורם רבות להצלחת הפרויקט. בכל מקום שרוצים לעשות תהליך, נבנו יחד אבני דרך ואת השביל בו מתאפשר לקדם תהליכים מורכבים של תושבים, רשויות, אישורים תכנוניים, תקציבים ועוד.

.2
גינות קהילתיות

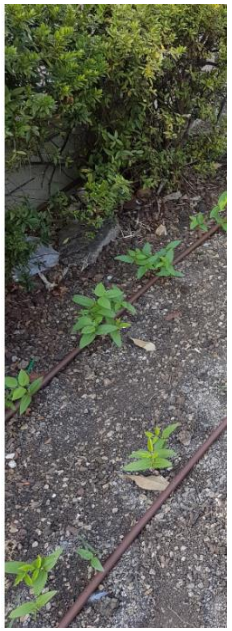

דרך לחיבור בין אנשים, לבניית קהילה, לפתרון לשטחים עזובים, לתעסוקה...
הזדמנות לעבודה חינוכית טיפולים עם הילדים. חיבור בין הורים לילדים. חיבור לאדמה.

העבודה כוללת את תהליך התכנון הראשוני, הבנת הצרכים, תאום מול העירייה, מפגשי תושבים, תכנון משותף ועבודה בשטח לאורך זמן.

קצת תמונות...

מרכז סאוא
מרכז טיפולי להורים וילדים בשיתוף עם בית הגפן.

תל עמל
גינה במזרח חיפה בשטח מרכזי בשכונה, בקרבת מבני חינוך. המטרה – הפיכת המקום למרכז שכונתי.

רמת אלון
גינה ביוזמת התושבים. חיבור בין פעילי השכונה, המתנ"ס, הצופים ובתי הספר בשכונה.

.3
גינות / פארק שכונתי

דוגמא לגינה שכונתית בחיפה
רחוב אבן גבירול

בעקבות סלילת כביש ראשי במרכז שכונת שוק תלפיות הוקמה גינה ביוזמת חברת "יפה נוף" בשיתוף עם עירית חיפה.

הגינה נועדה ליצור משחק ובילוי לתושבי השכונה.

שלב ראשון, גיוס כל אנשי המקצוע מהרשות המקומית שעובדים בשכונה בכל התחומים, ומפגש שכלל סדנת תכנון להבנה של השטח והאפשרויות, ולגיוס אנשי המקצוע לתהליך אנשי חינוך, רווחה, תפעול, גינון, תאורה, משטרה, יחמי התכנית ועוד..

סדנת תכנון ראשונית עם אנשי המקצוע המעורבים בשכונה:

יצירת 4 חלופות שונות לתכנון הגן:

קיום סדנאות תכנון בשיתוף ציבור עם קבוצות אוכלוסיה שונות

מתוך בקשות התושבים עלה הרצון להיות שכונה ככל השכונות:
מתקני משחק, דשא, ספסלים, נוף...
נבחרה חלופה לתכנון.

ביצוע הגינה בשכונה

ליווי מלא של העובדים הקהילתיים עם קבוצות שהשתלבו בעבודה אמנותית ובעבודה בשטח הגן, כולל דברים נלווים כמו הכנת כיבוד וכ"ו.

עבודה עם האמן הנס פלדה על פסיפסים וריהוט הגן

עבודת הקבלן בשטח

עבודה משותפת, ואכילה משותפת, ובילוי משותף...

הצלחת הגינה

קבוצת הנשים שדחפה את הגינה היא ההצלחה הגדולה של המקום.
הגינה שמורה ומטופחת עד היום באחריות העירייה, בעזרת התושבים ובזכות הקהילה.

גינה שכונתית מגדל העמק שכונה מערבית

גינה שהוקמה ביוזמת שיקום שכונות בשטח פתוח בין בניינים שעברו שיפוץ ושיקום, כחלק מטיפוח השכונה ובמטרה ליצור תהליך חברתי-קהילתי

שילוב של עבודה גננית, עבודה אמנותית, קשר של האנשים למקום.

*תמונות מתוך סדנאות התכנון

עיקר התהליך היה גיוס התושבים. התכנון היה תהליך משולב של מודלים, רישום רעיונות וכד'.

*עבודה עם האמן הנס פלדה על פסיפסים וריהוט הגן

בתחום השטחים הפתוחים סביב המגורים, מתרחשים דברים רבים אותם אנחנו חווים ביום יום שלנו. העבודה על שאלות הקשורות לשטחים הפתוחים מאפשרת התבוננות והתמקדות גם בשאלות חברתיות וגם בשאלות אישיות.

השטחים הפתוחים מאפשרים תחושת שייכות, אך לא חודרים לתחום הפרטי, ולכן מאפשרים עבודה משותפת בדרכים שונות בתחומם.
עבודה בשטחים הפתוחים יכולה לאפשר תחושת הצלחה, חיבור בין אנשים, בניית קהילה, בניית בטחון.

לכל אדם זכות לסביבת מגורים נעימה, בטוחה ומאפשרת חיים טובים.

*גן הידידות, זיכרון למסר של מחרוס זבידאת: אהבה + בטחון = חיים

אז איך מתחילים?

אפשרות א'
מהקהילה:

לבחור מקום שנדרשת בו העצמת תושבים ← למצוא שטח, תקציב לביצוע אם מדובר על פארק.... ← בניית צוות מקצועי רב תחומי לליווי ← הגדרת גבולות ביצוע, פרוגרמה כללית, תקציב ← התחלת תהליך תכנון עם התושבים ← גיבוש פרוגרמה מפורטת גיבוש תכנית מפורטת ← ביצוע קבלני + ביצוע עם התושבים במקביל

אפשרות ב'
מתכנון עיר/הנדסה:

שטח המיועד לפיתוח ותקצוב בכל מקרה. ← בניית צוות מקצועי רב תחומי לליווי ← גיבוש קבוצת תושבים ← התחלת תהליך תכנון בשיתוף הציבור ויצירת פרוגרמה ← הכנת תכנית המשלבת את הפרוגרמה של התושבים ← ביצוע קבלנים ושיתוף התושבים במקביל

נגה כרמל, אדריכלית נוף

אדריכלות נוף ופרויקטים קהילתיים

נגה כרמל | אדריכלית נוף

054-7341019 | www.nogacarmel.co.il | nogacarmel55@gmail.com